

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
Архитектонски факултет

НАСТАВНО-НАУЧНОМ ВЕЋУ

Предмет: Реферат о урађеној докторској дисертацији мр Гордане Марковић

Одлуком Наставно-научног већа Архитектонског факултета Универзитета у Београду, о бр. 01-2222/1-4.11. од 21.12.2015. године, именовани смо за чланове Комисије за преглед, оцену и одбрану докторске дисертације кандидата **мр Гордане Марковић, дипл.инж.арх.** под насловом:

ЗОНЕ ЗАШТИТЕ СРПСКИХ МАНАСТИРА НА КОСОВУ И МЕТОХИЈИ

После прегледа достављене дисертације и разговора са кандидатом, Комисија је сачинила следећи:

РЕФЕРАТ

1. УВОД

1.1. Хронологија одобравања и израде дисертације

Кандидат је маја 2009.г. поднео Молбу Наставно-научном већу Архитектонског факултета Универзитета у Београду за одобравање израде докторске дисертације под називом: ***ЗОНЕ ЗАШТИТЕ СРПСКИХ МАНАСТИРА НА КОСОВУ И МЕТОХИЈИ.***

Одлуком Наставно-научног већа бр. 01-1456/2-5.4. од 06.07.2009. године образована је Комисија за оцену испуњености услова кандидата мр Гордане Марковић дипл.инж.арх. и теме докторске дисертације ***ЗОНЕ ЗАШТИТЕ СРПСКИХ МАНАСТИРА НА КОСОВУ И МЕТОХИЈИ*** у саставу: др Миодраг Ралевић, редовни професор Архитектонског факултета у Београду, др Мирјана Ротер Благојевић доцент Архитектонског факултета у Београду, др Славенко Терзић научни саветник Историјског института Београд.

Према Реферату Комисије за оцену испуњености услова кандидата и теме докторске дисертације и на захтев Наставно-научног већа Архитектонског факултета бр. 754/1 од 07.06.2012.г. Веће научних области грађевинско-урбанистичких наука Универзитета у Београду донело је Одлуку бр. 06-18977/22-12 од 19.06.2012. године, којом се даје сагласност на предлог теме докторске дисертације мр Гордане Марковић под називом: ***ЗОНЕ ЗАШТИТЕ СРПСКИХ МАНАСТИРА НА КОСОВУ И МЕТОХИЈИ.***

Одлуком Наставно-научног већа Факултета бр. 01-827/2-5.6. од 25.06.2012. године, мр Гордани Марковић, дипл.инж.арх. одобрава се рад на теми докторске дисертације под насловом: *ЗОНЕ ЗАШТИТЕ СРПСКИХ МАНАСТИРА НА КОСОВУ И МЕТОХИЈИ*, за ментора се именује проф. др Миодраг Ралевић, а као рок до када кандидат може одбранити докторску дисертацију наведен је 30. септембар 2016. године.

Децембра 2015. године, уз сагласност ментора, кандидат је предао завршену докторску дисертацију и Наставно-научно веће Архитектонског факултета Универзитета у Београду, на седници од 21.12.2015. године, донело је у преамбули наведеу Одлуку о именовању Комисије за преглед, оцену и одбрану докторске дисертације мр Гордане Марковић, дипл.инж.арх., под насловом: *ЗОНЕ ЗАШТИТЕ СРПСКИХ МАНАСТИРА НА КОСОВУ И МЕТОХИЈИ* у саставу:

др Миодраг Ралевић, редовни професор Архитектонског факултета у Београду

др Мирјана Ротер Благојевић, ванредни професор Архитектонског факултета у Београду

др Славенко Терзић, научни саветник Историјског института Београд

1.2. Научна област дисертације

Дисертација *ЗОНЕ ЗАШТИТЕ СРПСКИХ МАНАСТИРА НА КОСОВУ И МЕТОХИЈИ* је из научног поља *Техничко-технолошких наука*, научне области *Архитектура и урбанизам*, односно из уже научне области *Урбанизам и просторно планирање*. Дисертација се бави неопходношћу одређивања зона заштите непокретних културних добара на примеру манастира.

Ментор дисертације др Миодраг Ралевић, редовни професор, објавио је већи број стручних и научних радова категорисаних као: М14, М22, М31, М34, М42, М43, М45, М49, М52, М53, М61, М63, М93, према табели *Индекс научне компетентности*.

У оквиру *Одлуке о акредитацији студијског програма докторских студија* Комисије за акредитацију и проверу квалитета Републике Србије, бр. 612-00-02696/213-04 од 05.09.2014. године проф. др Миодраг Ралевић наведен је као ментор чије компетенције одговарају стандардима у оквиру датог студијског програма Архитектура и урбанизам.

1.3. Биографски подаци о кандидату

Кандидаткиња **мр Гордана (В. Недовић) Марковић** рођена 1956. године у Новом Пазару, дипломирала је на Архитектонском факултету Универзитета у Београду 1983.г. са средњом оценом током студија 7.61 и оценом 10 на дипломском раду. Дипломски рад са темом: *Матрица урбаног наслеђа Краљева и околине са уређењем порте манастира Жиче*, откупуио је Републички завод за заштиту споменика културе Београд, према Уговору бр 73/1 од 24.01.1986.г.

На Катедри за развој архиректуре и уметности Архитектонског факултета Универзитета у Београду похађала је последиломски курс: *Проучавање, заштита и ревитализација градитељског наслеђа* и 2002.г. одбранила магистарску тезу под насловом: *Православни манастири у оквиру градске територије на примеру Београда*.

Кандидаткиња од 1983.г. ради на пословима извођења радова објеката високоградње у Београду, инвестиционог одржавања и пројектовања у области породичног становања и

црквене архитектуре. Од 1998.г. ради у *Урбанистичком заводу града Београда* као начелник *Одељења за мали урбанизам и слику града*, одговорни руководилац и одговорни урбаниста планова претежно везаних за област црквеног градитељства, начелник *Одељења за општину Палилула* и директор *Сектора за спровођење планова* за територију Београда. Од јуна 2004. до јуна 2007.г. обавља дужност директора *Републичког завода за заштиту споменика културе Београд*. Од јула 2007. до јануара 2009.г. врши дужност начелника *Одељења за културу, медије, бригу о културном и природном наслеђу на Косову и Метохији и сарадњу са Српском православном црквом* у оквиру *Министарства за Косово и Метохију* у Влади Републике Србије. Током 2009.г. управник је *Канцеларије за баштину Епархије рашко-призренске* у Београду, са седиштем у Грачаници.

У том периоду члан је више стручних одбора Владе РС везаних за бригу о културној баштини, стручних тела Епархије рашко-призренске, члан Комисије за обнову Савета Европе која делује на Косову и Метохији итд. Аутор је учесник израде више урбанистичких планова везаних за црквено градитељство, као и уредник стручног часописа *Саопштења* и других издања Републичког завода за заштиту споменика културе. Учесник је више конференција одржаних у Србији и иностранству са темом заштите и одрживог развоја културног наслеђа.

Од јануара 2010.г. ради самостално.

2. ОПИС ДИСЕРТАЦИЈЕ

2.1. Садржај дисертације

Дисертација **мр Гордане Марковић, дипл. инж. арх,** под називом ***ЗОНЕ ЗАШТИТЕ СРПСКИХ МАНАСТИРА НА КОСОВУ И МЕТОХИЈИ*** написана је у 9 глава на 433 стране. Текст има 297 страна и 1043 фусноте, прилоге на 99 страна (54 слике) као и попис извора и литературе на 21 страни (укупно 296 јединица). Првих 16 страна рада су: наслов, састав Комисије, посвета, резиме, кључне речи и научна област, на српском и енглеском језику, као и садржај дисертације. На крају рада су: краћа биографија кандидата и изјаве кандидата (додатних 5 страна).

I УВОД - 1.0. Предмет рада, циљеви, хипотезе и методологија 2.0. Осврт на изворе и досадашња истраживања

II ИСТОРИЈСКИ И САВРЕМЕНИ КОНТЕКСТ ЗАШТИТЕ МАНАСТИРА НА КОСОВУ И МЕТОХИЈИ - 1.0. Српски манастири на Косову и Метохији 2.0. Манастири на Косову и Метохији током XX и XXI века 3.0. Институционална брига о манастирима

III ПОСТОЈЕЋА МЕТОДОЛОГИЈА ОЧУВАЊА МАНАСТИРА - 1.0. Законска регулатива која обухвата заштиту манастира 2.0. Досадашњи приступ успостављању зона заштите манастира на Косову и Метохији

IV ПРЕДЛОГ МЕТОДОЛОГИЈЕ ОДРЕЂИВАЊА ЗОНА ЗАШТИТЕ – 1.0. Пример интегративне обнове манастира Бањске 2.0. Полазишта за одређивање зона заштите 3.0. Услови одређивања зона заштите

V ПРЕДЛОГ МАТРИЦЕ ЗОНА ЗАШТИТЕ МАНАСТИРА - 1.0. Задате зоне заштите – манастирски комплекс 2.0. Зоне заштите окружења манастира 3.0. Посебне зоне заштите

VI ПРЕДЛОГ МЕТОДОЛОГИЈЕ ОДРЕЂИВАЊА ЗОНА ЗАШТИТЕ - 1.0. Процедура успостављања зона заштите 2.0. Мерила

VII ЗАКЉУЧАК

VIII ПРИЛОЗИ

IX БИБЛИОГРАФИЈА – 1.0. Извори 2.0. Литература

2.2. Кратак приказ појединачних поглавља

У **I** поглављу **УВОД**, описан је предмет рада који, осим кроз област архитектуре и урбанизма, одређивању зона заштите приступа и са црквеног становишта. Научни циљ истиче неопходност сарадње државних институција и Српске православне цркве, тј. коришћења црквених канона упоредо са секуларном регулативом. Хипотезе претпостављају обједињавање институционалне праксе и црквених усмерења као и недељивост монашке функције и градитељске форме манастира тако да методологија рада повезује ова два приступа.

Уз досадашња научна истраживања, указано је и на виталну важност извора из историје Цркве, а уз домаћу регулативу и на значај конвенција Унеска и Савета Европе, тј., за простор Косова и Метохије, историјских документа као што су Резолуција 1244 или Ахтисаријев план.

У **II** поглављу **ИСТОРИЈСКИ И САВРЕМЕНИ КОНТЕКСТ ЗАШТИТЕ МАНАСТИРА НА КОСОВУ И МЕТОХИЈИ**, описани су историјска појава монаштва на Истоку и у средњовековној Србији, са традицијом монашења владара и традицијом задужбинарства. Из прегледа важнијих манастира за СПЦ (35), манастира у статусу заштите (28) и манастира обухваћених Државним преговорима у Бечу вођеним 2006-2007.г. (24) сачињен је синтезни списак од 15 манастира који су у раду посебно обрађени.

Сагледан је однос према манастирима током друге половине XX века, када су спровођени закони о експропријацији црквене имовине једновремено са почетком институционалне заштите храмова и, у периоду после 1999.г., по увођењу међународног посредовања у јужној покрајини.

Оснивање институција заштите пратило је доношење законске регулативе а последњих деценија и СПЦ оснива своја стручна тела у која уз теологе уводи и експерте из других научних области. Кроз обиласке Косова и Метохије након 1999.г., упис појединих манастира на Унескове листе, организовање обнове храмова страдалих у марту 2004.г. и учешће у изради Ахтисаријевог плана, показан је однос међународне заједнице према српској културној баштини.

У **III** поглављу **ПОСТОЈЕЋА МЕТОДОЛОГИЈА ОЧУВАЊА МАНАСТИРА**, вршена је анализа домаћих закона, црквене регулативе и потврђених међународних конвенција, са указивањем на значај њихове услашене и једновремене примене. Деловање тзв. Привремених институција самоуправе Косова показује њихову неспремност да преузму бригу о српском културном наслеђу, у смислу непознавања историјских и научних чињеница о манастирима.

Током Државних преговора у Бечу показани су Елаборати Републике Србије о одређивању зона заштите српске баштине на Косову и Метохији док је Ахтисаријев план стручно оспорен.

На примеру Бањске анализиран је методолошки приступ одређивања зона заштите у XX и у XXI веку, током откривања манастирског комплекса и непосредно после оснивања Координационог тела за КиМ.

У **IV** поглављу **ПРЕДЛОГ МЕТОДОЛОГИЈЕ ОДРЕЂИВАЊА ЗОНА ЗАШТИТЕ**, показана је интегративна обнова Бањске кроз израду Плана генералне регулације који обухвата манастир, бању и насеље.

Одређивање зона заштите показано је као резултат познавања организационе суштине посвећеног места са централним храмом и изграђеном структуром која га, са слободним простором порте обухвата и затвара. У анализама су коришћена постојећа теоретска сазнања о грађењу манастира од првих година XX века до данас.

Одређивање зона заштите подразумева испуњавање црквених правила, домаће и стране регулативе и превазилажење геополитичких утицаја.

У **V** поглављу **ПРЕДЛОГ МАТРИЦЕ ЗОНА ЗАШТИТЕ МАНАСТИРА**, одређена су три појаса заштите. Појас задатих зона чине: нулта зона – олтар, најужа зона – храм, слободна зона – порта и изграђена зона – бедем. Појас заштите окружења манастира чине: зона власничког обухвата, урбанистичка зона и најшира просторна зона. Појас посебне зоне заштите чине: посвећен простор и посвећено време. Степеновање посвећеног простора разматра се од манастира до виших црквено-административних целина а посвећено време сагледава се кроз дневни, седмични и годишњи циклус Богослужења.

У **VI** поглављу **ПРЕДЛОГ МЕТОДОЛОГИЈЕ ОДРЕЂИВАЊА ЗОНА ЗАШТИТЕ**, описана је процедура успостављања зона заштите и удео учешћа државних али и црквених институција. Мерила за одређивање првог и другог појаса заштите манастира заснивају се на архитектонско-урбанистичким знањима и правно-историјским чињеницама. Мерила трећег појаса заштите одређују промене у шематизму Цркве и устројавање времена Богослужења.

У **VII** поглављу **ЗАКЉУЧАК**, наглашена је потреба познавања домаће и међународне секуларне регулативе за област архитектуре, урбанизма и заштите културног наслеђа уз истовремену упућеност у каноне црквених сабора и светоотачких правила. Уз неопходно познавање историје архитектуре, уметности и историје Цркве, за одређивање зона заштите значајно је сабирање теоријских знања и практичних искустава. Одсуство таквог приступа показано је Ахтисаријевим планом, односно, неодрживом законском регулативом донетом од стране тзв. ПИС Косова.

У **VIII** поглављу **ПРИЛОЗИ**, дате су географске карте покрајине, потом карте садржане у Елаборатима излаганим у току Државних преговора у Бечу, фотографије манастира, изводи из урбанистичке документације. На крају, дат је илустративни приказ овим радом предложене матрице зона заштите манастира.

У **IX** поглављу **БИБЛИОГРАФИЈА**, наведена су документа (53) од којих је већина необјављена, законска регулатива домаћа и страна, секуларна и црквена и тзв. регулатива Косова (34), електронски извори (33) и литература (176).

3. ОЦЕНА ДИСЕРТАЦИЈЕ

3.1. Савременост и оригиналност

У докторској дисертацији *ЗОНЕ ЗАШТИТЕ СРПСКИХ МАНАСТИРА НА КОСОВУ И МЕТОХИЈИ* кандидата мр Гордане Марковић, дипл.инж.арх. остварен је значајни

научни допринос у научној области *Архитектура и урбанизам*, посебно у делу урбанистичког планирања и заштите градитељског наслеђа, обзиром да тема разматра проблем заштите манастира као изграђене целине, као и одређивање неопходног ширег просторног обухвата око манастира који омогућава његову будућу заштиту и опстанак.

Савременост истраживања огледа се у интегративном приступу очувању манастира успостављањем зона заштите кроз недељивост изворне функције и форме, централне грађевине храма и ободне структуре, изграђеног корпуса манастира и непосредног окружења тј. кроз јединство културног добра и културног предела, као најшире зоне заштите описане у раду. Показано је јединство грађевине, њене намене и природног окружења, засновано на вишевековном континуитету изградње манастира у амбијентима посебних одлика. Кроз примену црквених канона показан је историјски заснован принцип одрживог развоја хришћанских манастира, од њихове појаве у III и IV веку, али и са важном улогом и у савременом добу, сходно савременој доктрини очувања градитељског наслеђа. У методологију одређивања зона заштите укључена је и неопходност тимског рада државних и црквених институција, домаћих и међународних, као савремени модел архитектонског пројектовања и урбанистичког планирања.

Оригиналност дисертације показана је у обједињавању тема и проблема из наведених области, секуларне и сакралне, те њиховом разматрању на домаћем и интернационалном нивоу, што је спроведено теоретском анализом и, кроз студије случаја, примењено на савременим примерима у пракси. Уз разматрана домаћа истраживања и домаћу регулативу истовремено су обрађене и међународне конвенције Унеска и Савета Европе, односно, уз примену Устава Српске православне цркве и манастирских типика за српске манастире, анализирани су канони Васељенских и Помесних црквених сабора. Пример Елабората припремљених за Државне преговоре вођене у Бечу 2006-2007.г. и пример интегративне обнове манастира Бањске потврдили су повезаност архитектуре, урбанизма, заштите културног и природног наслеђа са једновременом заштитом манастирске обитељи, али и шире заједнице, уз сагледавање манастира у садашњем времену кроз контекст историјског трајања.

3.2. Осврт на референтну и коришћену литературу

- *Ахтисаријев план или Свеобухватни предлог за утврђивање будућег статуса Косова (Comprehensive Proposal for the Kosovo Status Settlement)*, Беч, 2007.
- Вученовић, С.: *Урбана и архитектонска конзервација, том I Свет – Европа*. Београд: ДКС, 2004.
- Дероко, А.: *Монуменална и декоративна архитектура у средњевековној Србији*. Београд: Туристичка штампа, 1985.
- *Задужбине Косова*. Призрен, Београд: ЕРП, БФ, 1987.
- *Закон о културним добрима* (Сл. гласник РС, бр. 71/1994).
- *Закон о специјалним заштићеним зонама*, Бр. 03/L-039, 20.02.2008.
- Krstić, V.: *Kosovo*. New York: Humanity Books, 2004.
- Lidov, A.: *Kosovo, Orthodox Heritage and Contemporary Catastrophe*. Russia: Indrik, 2007.
- Мако, В.: *Естетичке мисли о архитектури – средњи век*.- Београд: Архитектонски факултет УБ, 2012.
- *План генералне регулације за насеље Бањска*. Београд: Архитектонски факултет УБ (усвојен 26.05.2007.г. на седници СО Звечан: Архива РЗЗСК)
- Поповић, С.: *Крст у кругу*. Београд: Просвета, РЗЗСК, 1994.
- *Report: UNOSEK mission to establish protection zones around Serbian religious and cultural heritage in Kosovo 12th-18th June 2006*.

- , Report: *Second UNOSEEK-led Expert Mission's report on delineating protective zones around Serbian Cultural and Historic Heritage sites 24th-27th August 2006.*
- , *Свештени канони цркве*. Београд: Митрополије и Епархије Црногорско-Приморска, Дабро-Босанска, Новограчаничка, Бачка, Далматинска, Захумско-херцеговачка и Приморска, ПБФ БУ, Манастир Тврдош, 2005.
- Темерински, С. Огњановић, З.: *Непокретна културна добра на Косову и Метохији*. Београд: РЗЗСК, Математички институт САНУ, 2006.
- , *Устав Српске православне цркве*, Сл. лист СПЦ, бр. 7-8 од 01.08 (19.07.) 1947.г.
- , *United Nations resolution 1244*, 10 June 1999.

Издвојени извори и литература указују на обимну документацију, законску регулативу и архивску грађу, како у области архитектуре, урбанизма, заштите културног наслеђа, националне историје, тако и у области црквених правила и светоотачке литературе, у коју је кандидат стекао увид при изради ове дисертације.

3.3. Опис и адекватност примењених научних метода

Докторска дисертација кандидата мр Гордане Марковић, дипл.инж.арх. потврдила је постављене хипотезе неопходности обједињавања активности државних и црквених институција у одређивању зона заштите на примерима спроведеним у пракси – методологији припреме документације и заједничком учешћу државних и црквених представника на Државним преговорима у Бечу, као и кроз процес интегративне обнове манастира Бањске где су, уз државне институције, укључена и тела Епархије рашко-призренске.

Методом поређења ових примера са претходном праксом указано је на успешан развој заштите окружења непокретних културних добара кроз процес урбанистичког планирања.

У току израде рада прикупљени су бројни савремени извори, многи од њих необјављени, што даје значај документационој основи сабраној на једном месту, посебно документи везани за тзв. ПИС Косова или документи настали у току Државних преговора у Бечу.

У оквиру просторног, архитектонско-урбанистичког истраживања манастира, детаљно су наведени и анализирани свештени канони и друга црквена правила, у делу њиховог утицаја на урбану матрицу простора са анализом како се могу применити и на одређивање зона заштите.

У изради рада коришћена су теоријска знања, посебно архитеката и историчара уметности који су проучавали и систематизовали правце развоја и стилове црквеног градитељства.

Кандидат је изнео и личне ставове везане за типолошке обрасце манастирских целина доприносећи допуни досадашњих проучавања у делу анализе архитектонско-урбанистичке поставке манастирског комплекса.

Методом синтезе у раду су обрађени бројни прегледи настали у државним институцијама, кроз законску регулативу или у оквиру Српске православне цркве.

3.4. Применљивост остварених резултата

Резултати истраживања вршених у овој докторској дисертацији могу бити примењени на одређивање зона заштите манастира, и шире, на одређивање зона заштите

непокретних културних добара, саобразно овим радом успостављеној матрици зона заштите. Примену ове матрице могу усвојити институције заштите културног наслеђа, урбанистички заводи али и црквена тела која прате заштиту културне баштине, што би олакшало сарадњу државног сектора и СПЦ на утврђивању зона заштите манастира.

Принцип успостављања матрице зона заштите омогућава једнообразно систематизовање манастира у оквиру свеукупног наслеђа, јасно одређујући задатке свих учесника у процесу – црквених и државних институција, од манастира као полазишта до државних министарстава.

3.5. Оцена достигнутих способности кандидата за самостални научни рад

У досадашњем истраживачком и стручном раду, кандидата мр Гордана Марковић, показала је смисао за научно-истраживачки рад, посебно за област црквеног градитељства, кроз праксу урбанизма, пројектовања и заштите културног наслеђа. У овој докторској дисертацији, показана је самосталност у обради бројних техничких и историјских података, као и способност њиховог систематизовања и доношења закључака.

Излагање на међународним научним скуповима, стручна сардања са експертима Унеска и Савета Европе, резултати истраживања црквеног градитељства на простору Града Београда у магистарској тези и на простору Косова и Метохије у докторској дисертацији, показали су способност кандидата за успешан самостални научно-истраживачки рад.

4. ОСТВАРЕНИ НАУЧНИ ДОПРИНОС

4.1. Приказ остварених научних доприноса

У овој докторској дисертацији остварен је интегративни приступ проблематици урбанистичког планирања и заштите црквеног градитељства, посебно манастира, кроз обједињавање урбанистичко-архитектонских, мерила очувања градитељског наслеђа и природних вредности, домаће регулативе и међународних конвенција, свештених канона и других црквених усмерења, историјског наслеђа и вредности модерног доба.

Научни допринос ове дисертације огледа се у формирању базе података везаних за културну баштину на Косову и Метохији, као резултат прикупљања и анализе великог броја аутентичних, савремених, али историјских докумената и њиховом синтезом извршеном на једном месту и по истим примењеним критеријумима.

Посебно је значајан допринос кандидата у анализи методолошког приступа репрезентативног примера успостављања зона заштите манастира на Косову и Метохији из праксе, са Државних преговора у Бечу. Потврђено је усаглашено деловање државних институција и Српске православне цркве о теми Ахтисаријевог плана уз равноправно изношење стручних ставова српских и експерата Унеска и Савета Европе и успешност примене интегративног приступа истраживању, заштити и презентацији резултата рада.

Залажући се за недељивост функције и форме манастира као посвећених места, кандидат црквеном градитељству приступа једновремено из перспективе појаве монаштва и из перспективе савременог доба. Приказаним методом успостављања зона заштите наставља се вековима мерљив временски распон одрживости ових места.

Утврђивањем матрице зона заштите коју је кандидат предложио овом докторском дисертацијом, простор и време обухваћени су у укупности. Анализама су обједињени мерљиви простор и посвећен простор манастира, историјско време и посвећено време које се у манастирима одвијају једновремено.

4.2. Критичка анализа резултата истраживања

Обједињавањем институционалне праксе и црквеног приступа, једновременом применом и усаглашавањем секуларне и црквене регулативе, заокружује се целовитост приступа очувању црквеног градитељства кроз анализе историјских и савремених архитектонско-урбанистичких матрица манастира.

Савремени међународни документи који се односе на простор Косова и Метохије, процедуре њиховог доношења и спровођења, кратко су у завршној верзији били доступни на електронским адресама, неки и необјављени, тако да у истраживањима за израду ове дисертације прикупљена грађа представља допринос даљем изучавању црквеног градитељства, посебно на наведеном подручју.

У пракси примењен интегративни приступ усаглашавања ставова државних и црквених институција у овом раду образложен је у потпуности, од избора манастира за које се успоставља заштита до реалности реализације тог поступка на терену. Оправданост усаглашеног приступа одређивању зона заштите имала је веома јаке аргументе пред експертима Унеска и Савета Европе.

Сагледавање зона заштите културних добара у континуитету, на примеру манастира, од њиховог оснивања до данас, води ка утврђивању историјског континуитета не само архитектонских форми већ и урбаних модела у контексту црквеног градитељства.

Матрицом зона заштите показаном у дисертацији, посматрање грађене структуре манастира и околног простора је обједињено у целисти, од непокретног културног добра до културног предела, али је посебан акценат стављен и на симболичну и духовну вредност манастира кроз историју и данас, што се може сматрати значајним унапређењем досадашњег приступа проблема интегративне заштите и очувања манастира.

4.3. Верификација научних доприноса

M22

Markovic, G. Sustainable architecture of the holy place, Section Green Design and Sustainable Architecture, 14th GeoConference on Nano, bio and green - technologies for a sustainable future, Conference Proceedings, Volume II, p. 645-651. ISBN 978-619-7105-21-6; ISSN 1314-2704; DOI: 10.5593/sgem2014B62

M51

Марковић, Г. Зоне заштите као фактор одрживости непокретних културних добара на Косову и Метохији на примеру манастира, у: Архитектура и урбанизам, бр. 27 (2009), стр. 63-69. ISSN 0354-6055

5. ЗАКЉУЧАК И ПРЕДЛОГ

На основу детаљног прегледа и анализе докторске дисертације кандидата **мр Гордане Марковић, дипл. инж. арх**, Комисија је утврдила да су садржај и структура рада у складу са усвојеном темом и пријавом на коју је Универзитет у Београду дао своју сагласност.

Као посебну вредност дисертације, Комисија истиче интегративни приступ кандидата проблематици урбанистичког планирања и заштите црквеног градитељства, који, уз архитектонско-урбанистичке и критеријуме заштите културног наслеђа показује неопходност једновремене примене и црквених мерила и канона, односно, уз значај државних институција у бризи око духовног наслеђа показује једнако важан значај учешћа Српске православне цркве. Комисија високо вреднује ове резултате истраживања кандидата обзиром да су поткрепљени детаљно изложеном методологијом припреме документације за Државне преговоре вођене у Бечу 2006-2007.г. Кандидат је показао упућеност у теоријска знања из ове области, дајући и свој допринос богатог искуства из праксе које се односи на урбанистичко планирање, пројектовање и заштиту културних добара везано за црквено градитељство и посебно за манастирске целине. Матрица зона заштите коју је овим радом кандидат припремио и образложио представља унапређење досадашњег процеса одређивања зона заштите манастира. Ова докторска дисертација може имати значајну примену у пракси, првенствено везано за очување и заштиту манастирских целина, али и за друга културна добра или друге верске објекте уз аналогно успостављање одговарајућих матрица.

Ценећи целокупан истраживачки рад кандидата и ангажовање у пракси, у односу на садржај докторске дисертације и оцене изнете у овом реферату, Комисија сматра да докторска дисертација под називом **ЗОНЕ ЗАШТИТЕ СРПСКИХ МАНАСТИРА НА КОСОВУ И МЕТОХИЈИ**, кандидата **мр Гордане Марковић, дипл. инж. арх.**, у свему задовољава предвиђене услове и предлаже Наставно-научном већу Архитектонског факултета Универзитета у Београду да исту прихвати, изложи на увид јавности, упуту на коначно усвајање Већу научних области грађевинско-урбанистичких наука Универзитета у Београду и након тога закаже јавну одбрану докторске дисертације.

У Београду, 25. јануара 2016.г.

ЧЛАНОВИ КОМИСИЈЕ

.....
др Миодраг Ралевић, редовни професор
Универзитет у Београду, Архитектонски факултет

.....
др Мирјана Ротер Благојевић, ванредни професор
Универзитет у Београду, Архитектонски факултет

.....
др Славенко Терзић, научни саветник
(дописни члан САНУ)
Историјски институт Београд